

Ks. JAN KAZIMIERZ PRZYBYŁOWSKI

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

j.przybylowski@uksw.edu.pl

ORCID: orcid.org/0000-0002-8814-0504

Recenzja naukowa książki: Ks. Jerzy Kostorz, *Rola wzorców osobowych w wychowaniu i katechezie w świetle projektu „Olimpiada Wiedzy i Wartości w Sporcie”*, Jedność, Kielce 2023, ss. 303

Ks. Jerzy Kostorz, choć sam jest autorytetem jako naukowiec, w tytule swojej książki wykorzystał termin wzorce osobowe. Leksykalnie można tu jednak widzieć również rolę autorytetów w wychowaniu i katechezie w świetle projektu „Olimpiada Wiedzy i Wartości w Sporcie”. Wszak sam Kandydat jest autorytetem osobowym i swoim życiem kapłańskim i działalnością naukową komunikuje siebie samego, co czyni go wiarygodnym wzorcem, który może pociągać za sobą innych. W tej perspektywie należy podkreślić wartość jego książki *Rola wzorców osobowych w wychowaniu i katechezie w świetle projektu „Olimpiada Wiedzy i Wartości w Sporcie”*. Zadaniem sportu jest służyć zdrowiu, budować tężyznę fizyczną i więzi międzyludzkie. Uprawiany z poszanowaniem zasad staje się autentyczną szkołą życia i sposobem na ewangelizację. Sport, zdrowa rywalizacja i wysiłek fizyczny mogą sprzyjać lepszemu zrozumieniu tajemnic wiary i przyciągnąć młodych do Kościoła. Książd

Jerzy Kostorz okazał się doskonałym znawcą zagadnień sportu i jego roli w wychowaniu dzieci i młodzieży, dlatego potrafi właściwie ocenić związane z tym szanse, ale i zagrożenia. Jest to efekt „obserwacji uczestniczącej”, gdyż od sierpnia 2021 pełni on funkcję rzecznika etyki PZPN, a świat piłki nożnej to również środowisko kibiców i pseudokibiców albo inaczej – kibiców i kiboli (choć ten termin nie ma jednoznacznie negatywnych konotacji). Na przykładzie futbolu

wyraźnie widać symptomy odejścia sportu od jego personalistycznej wizji, gdyż człowiek stał się tylko przedmiotem sportu. Miejsce godności osoby ludzkiej zastąpione zostało przez dobra materialne, które można osiągnąć dzięki zwycięstwu, czyli sukcesowi. Sportowcy są coraz częściej traktowani przedmiotowo, w zapomnienie poszło hasło, że najważniejszy jest udział, a nie wygrana. We współczesnym sporcie liczą się tylko ci, którzy stają na podium. Tylko oni zdobywają nagrody materialne, które czynią z nich idoli. Na drugi plan albo nawet na peryferie schodzi godność sportowców, od których oczekuje się spełniania roli wzorców osobowych czy też autorytetów moralnych. Ksiądz Jerzy Kostorz dostrzegłszy postępujące wypaczanie idei sportu, co bezpośrednio uderza w człowieka, podjął się realizacji dzieła, w którym można połączyć badania naukowe z ich praktycznym wykorzystaniem. Jest to także swoista odpowiedź na słowa Episkopatu Polski, który w liście z 1990 roku wzywał do ratowania sportu, a co za tym idzie – ratowania biologicznych podstaw narodu polskiego. Odpowiedzią na te słowa są działania podjęte przez osoby, które starają się przywrócić właściwe wartości w sporcie. Do form tych działań zaliczają się: katolickie stowarzyszenia sportowe, wychowujące młodych ludzi do sportu i poprzez sport, duszpasterstwo sportowców, będące odpowiedzią na problemy i potrzeby zawodowych sportowców, a także angażowanie się Kościoła w wielkie imprezy sportowe, co jest próbą wykorzystania ich do ewangelizacji oraz zaspokajania potrzeb duchowych.

O założeniach projektu „Olimpiada Wiedzy i Wartości w Sporcie”, którym Autor zajął się w swojej książce, pisze on we *Wstępie*, że ma charakter dydaktyczno-wychowawczy i jest skierowany do uczniów szkół średnich. Jego zasięg jest ogólnopolski, w latach 2012–2023 wzięło w nim udział kilkanaście tysięcy młodych ludzi reprezentujących różne szkoły średnie. Głównymi organizatorami wydarzeń związanych z projektem są Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, Wydział Wychowania Fizycznego i Fizjoterapii Politechniki Opolskiej oraz Wydział Katechetyczny Kurii Diecezjalnej w Opolu. Wymienione podmioty odpowiadają zarówno za stronę merytoryczną, jak też organizacyjną i formalną (s. 7). Autor podkreśla, że głównym celem olimpiady jest nie tylko przekaz wiedzy o sporcie i sportowcach, ale przede wszystkim wydobywanie wartości i ukazywanie sportowców jako autentycznych wzorców osobowych. Choć założenia projektu zasadniczo skupione są na przekazywaniu wiedzy i wychowaniu poprzez sport, to jednak regularnie towarzyszą mu także wydarzenia sportowe. Warto tu wymienić chociażby turniej pod hasłem „Rodzinne kibicowanie Fair Play” (s. 9).

Podjęcie badań naukowych i wypracowanie metody działań, których celem jest przywrócenie wartości wychowawczej sportu wśród dzieci i młodzieży, jest szczególnie cenne w czasach współczesnych, kiedy w sporcie wartością przestaje być nawet zdrowie i życie. Wielu sportowców, którzy dla młodych ludzi są idolami, traktuje sport jak dochodowy biznes, który może przynieść wymierne korzyści materialne. Każda droga ułatwiająca dotarcie do nich uznawana jest za godną

pochwalił. Stąd już tylko krok do posługiwania się agresją jako jednym ze sposobów zapewniających sukces. Warto w tym miejscu sięgnąć do osoby Jana Pawła II, który wielokrotnie podkreślał swoje zamiłowanie do aktywności fizycznej i dostrzegał w niej wartość dla rozwoju osobistego. Podczas swojego pontyfikatu na audiencjach przyjmował setki zawodników. W 2004 roku z jego inicjatywy powstał w Watykanie departament sportu w celu podkreślenia wagi sportu w obecnym świecie. W październiku 2000 roku na stadionie igrzysk w Rzymie, w obecności 60 tysięcy olimpijczyków, powiedział słowa, które były chyba najlepszym podsumowaniem jego stosunku do sportu i osób go uprawiających. Były zarazem przestrożą, by nie zniszczyć jego idei. „Sport ujawnia nie tylko bogate możliwości fizyczne człowieka, ale także jego zdolności intelektualne i duchowe. [...] Potencjał ukryty w sporcie sprawia, że jest on szczególnie ważnym narzędziem integralnego rozwoju człowieka oraz czynnikiem niezwykle przydatnym w procesie budowania społeczeństwa bardziej ludzkiego. Poczucie braterstwa, wieloduszość, uczciwość i szacunek dla ciała – stanowiące cnoty każdego dobrego sportowca – przyczyniają się do budowy społeczeństwa, gdzie miejsce antagonizmów zajmuje sportowa rywalizacja, gdzie wyżej ceni się spotkanie niż konflikt, uczciwe współzawodnictwo niż zawziętą konfrontację”.

Jednak zasady fair play i ideał, o których mówią nauczanie Kościoła i zasady wychowania integralnego, są tylko jedną z odsłon współczesnego sportu. Niestety zdecydowanie mocniej przemawiają obrazy walk toczonych między kibicami i sportowcami na międzynarodowych arenach i ulicach. Te negatywne obrazy związane ze sportem nie powinny wypaczać jego wartości w życiu indywidualnym i społecznym współczesnego, zwłaszcza młodego człowieka. Potrzebna jest jednak powszechna mobilizacja społeczna, aby przeciwstawiać się różnym przejawom negatywnych zjawisk w sporcie, a jednocześnie poszukiwać argumentów i motywacji do przywrócenia wartości aktywności fizycznej zwłaszcza na polu współzawodnictwa sportowego. W te działania włączają się również badania prowadzone przez ks. Jerzego Kostorza.

Sport i ogólnie aktywność fizyczna i rekreacja mają swoje miejsce w teologii, zwłaszcza w katechetyce, którą uprawia ks. Jerzy Kostorz. Właściwe zadanie teologii, którym jest zgłębianie sensu Objawienia, wymaga sięgnięcia do zdobyczy filozofii, która dostarcza „solidnego i harmonijnego poznania człowieka, świata i Boga” i której twierdzenia mogą być przyjęte w refleksji o prawdach objawionych. Również nauki historyczne są niezbędne do studiów teologicznych, przede wszystkim ze względu na historyczny charakter Objawienia przekazanego nam w historii zbawienia. Należy także uwzględnić nauki humanistyczne, by lepiej zrozumieć prawdę objawioną o człowieku i o normach moralnych jego działania, dokonując konfrontacji owej prawdy ze słusznymi wynikami tych nauk (por. Kongregacja Nauki Wiary, *Instrukcja o powołaniu teologa w Kościele „Donum veritatis”*, 10). Są to wskazania ważne dla prowadzenia badań katechetycznych w obszarze sportu.

Oparłszy się na nowej wizji działalności Kościoła, przedstawionej w *Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*, w teologii praktycznej opracowano sylogizm praktyczny składający się z trzech elementów: 1) przesłanka większa (model normatywny – kryteria działalności duszpasterskiej opracowane na podstawie źródeł objawionych i dokumentów Nauczycielskiego Urzędu Kościoła); 2) przesłanka mniejsza (model empiryczny badanego fenomenu z wykorzystaniem metodologii nauk społecznych albo innych dziedzin w zależności od badanego zjawiska); 3) wniosek (model praktyczny, który zawiera wskazania do zastosowania zweryfikowanej przez empirię teorii w praktyce). Schemat ten wykorzystywany jest również w katechetyce do rozszerzenia tematyki prowadzonych badań, a także do wypracowywania odpowiedniej metodologii naukowej. Ksiądz Jerzy Kostorz posłużył się tym schematem do skonstruowania planu swoich badań na temat roli wzorców osobowych w wychowaniu i katechezie w świetle projektu „Olimpiada Wiedzy i Wartości w Sporcie”.

Sylogizm praktyczny jest pozytywnie zweryfikowanym schematem prowadzenia badań w teologii pastoralnej i pozwala precyzyjnie zaplanować ich etapy. Profesjonalizm metodologiczny ks. Jerzego Kostorza widać wyraźnie w asocjacyjnym układzie podziału na zagadnienia główne i szczegółowe.

W rozdziale pierwszym Autor przeanalizował wzorce osobowe w procesie wychowania i katechizacji. Jest to pierwszy etap normatywny pozwalający ustalić kryteria wzorca osobowego i jego wartość wychowawczo-katechetyczną.

Rozdział drugi zawiera szczegółowe kryteria dotyczące sportu jako współczesnego narzędzia w procesie wychowania i ewangelizacji. Z przeglądu zagadnień szczegółowych można wnosić, że Autor dąży do uściślenia głównego problemu badawczego, który wynika z tematu monografii. Jawi się tu jedynie wątpliwość co do intytulacji. Wydaje się, że ks. Kostorz zbyt szeroko zatytułował ten rozdział pracy, nawiązując do ewangelizacji. I chociaż poświęca temu zagadnieniu jeden z podrozdziałów, nie uzasadnia to użycia pojęcia ewangelizacji w tytule rozdziału. Nie wchodząc w tym miejscu w teoretyczne meandry teologii ewangelizacji, można jednak odwołać się do adhortacji apostolskiej *O ewangelizacji w świecie współczesnym (Evangelii nuntiandi)*, ogłoszonej przez Pawła VI w 1975 roku. W dokumencie tym znalazły się dwie definicje ewangelizacji: 1) ukazywanie Chrystusa tym, którzy go nie znają, jako: kaznodziejstwo, katechizację, chrzest i udzielanie innych sakramentów (EN 17); 2) głoszenie Dobrej Nowiny wszelkim wspólnotom rodzaju ludzkiego, aby przenikając je swą mocą od wewnątrz, tworzyła z nich nową ludzkość (EN 18). Można było zatem użyć pojęcia katecheza i zatytułować rozdział np. *Sport jako współczesne narzędzie wychowania i katechezy*.

Rozdział trzeci odnosi się do empiryczno-praktycznego elementu badań. Ta część książki, zatytułowana *Założenia merytoryczne i formalne projektu*, ukazuje szeroką panoramę związków między sportem a działalnością wychowawczo-katechetyczną. Zapoznając się z jego treścią, wyraźnie ujrzymy profesjonalizm

w posługiwaniu się terminologią z zakresu sportu i wizjonerstwo katechety, który poszukuje możliwości promowania wyników badań teologicznych otwierających nowe horyzonty wiedzy i posiadających siłę motywującą. Ksiądz Jerzy Kostorz w pewnym sensie w tym rozdziale udziela odpowiedzi na pytanie, które sformułował papież Franciszek: Czy jest racjonalne i rozsądne usuwanie ich w mrok jedynie dlatego, że powstały w kontekście wiary religijnej? (por. Franciszek, adhortacja apostolska *Evangelii gaudium*, 256). W istocie naiwne jest sądzenie, że zasady etyczne można przedstawić w sposób czysto abstrakcyjny, oderwany od jakiegokolwiek kontekstu, a fakt, że pojawiają się one w języku religijnym, nie odbiera im wartości w debacie publicznej. Zasady etyczne, jakie rozum jest w stanie dostrzec, zawsze mogą powracać w różnych aspektach i być wyrażone w różnych językach, w tym w języku religijnym (por. Franciszek, encyklika *Laudato si'*, 199). Dlatego, twierdzi papież Franciszek, „światłu wiary, ze względu na to, że jest ono związane z prawdą miłości, nie jest obcy świat materialny, ponieważ miłość przeżywa się zawsze w ciele i duszy; światło wiary jest światłem wcielonym, mającym źródło w świetlanym życiu Jezusa. Oświeca ono również materię, ufa w jej ład, wie, że w niej otwiera się coraz szersza droga harmonii i zrozumienia. Tym samym wiara wywiera dobroczynny wpływ na spojrzenie nauki: zaprasza ona uczonego, by pozostał otwarty na rzeczywistość z całym jej niewyczerpanym bogactwem. Wiara pobudza zmysł krytyczny, ponieważ nie pozwala, by badania zadowalały się swymi formułami, i pomaga im zrozumieć, że natura jest zawsze większa. Zachęcając do zdumienia wobec tajemnicy stworzenia, wiara poszerza horyzonty rozumu, by lepiej oświecić świat odsłaniający się przed badaniami naukowymi” (por. Franciszek, encyklika *Lumen fidei*, 34).

W rozdziale czwartym Autor zajmuje się promocją wartości i wzorców osobowych w publikacjach. Jest to bardzo ciekawy zabieg merytoryczny. Otóż ks. Kostorz wykorzystał w tej części pracy wyniki badań specjalistów, którzy przeprowadzili krytyczne analizy założeń efektów przedmiotowego projektu. Jest to zatem zobiektywizowany i zoptymalizowany obraz projektu, którego wartość widać w różnych wymiarach działalności związanej ze sportem.

Rozdział piąty ma już w pełni praktyczny wymiar i ukazuje wzorce osobowe w praktyce pedagogicznej i katechetycznej. Jest to uwieńczenie przeprowadzonych badań i jednocześnie są to gotowe propozycje do wykorzystania przez wychowawców i katechetów. Warto w tym momencie podkreślić katechetyczną wartość ewangelizacji, „której celem jest przybliżenie Dobrej Nowiny całej ludzkości, aby nią żyła – stanowi bogatą, złożoną i dynamiczną rzeczywistość utworzoną z elementów lub, jeśli kto woli, z istotnych i zróżnicowanych momentów, które należy koniecznie objąć myślą jako jedną całość” (por. Jan Paweł II, adhortacja apostolska *Catechesi tradendae*, 18).

W ocenie walorów merytoryczno-formalnych tej monografii podkreślić należy, że ks. Jerzy Kostorz wykazał się wybitną umiejętnością łączenia w całość różni-

cowanych elementów teorii, doświadczenia i praktyki związanych z katechezą i sportem. Autor ma specjalistyczną wiedzę katechetyczną, w której widać osadzenie w nauczaniu Kościoła, zwłaszcza w bogactwie dokumentów dotyczących aktualnych problemów w wypełnianiu przez Kościół misji zbawczej, ale też w realizowaniu funkcji ekstensywnych, w których umieścić można również wychowawcze walory sportu. Autor ma także specjalistyczną wiedzę na temat sportu i wybitne umiejętności warsztatowe, co widać w posługiwaniu się profesjonalną terminologią. Sportem zajmują się różne dziedziny wiedzy, choć wiodące są nauki medyczne i nauka o zdrowiu, zawierające naukę o kulturze fizycznej. Trudno jednak pozostawić tę problematykę w obszarze medycznym, gdyż dotyczy ona człowieka i wręcz konieczna jest humanizacja badań w tym obszarze. Realizuje ją, i to z bardzo dobrymi wynikami, ks. Jerzy Kostorz, co świadczy o jego wybitności przejawiającej się w profesjonalizmie naukowym i otwarciu na dialog i współpracę interdyscyplinarną.